

наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 30 (1077) 25 ЛІПЕНЯ 2012 г.

Абаронцаў украінскай мовы падтрымліваюць беларусы

У аўтарак 17 ліпеня сваю падтрымку галадоўнікам на Еўрапейскай плошчы ў Кіеве выказалі беларускія грамадскія актыўісты. Прадстаўнікі некалькіх беларускіх арганізацый праўлі пад сценамі Украінскага дому акцыю салідарнасці, распавёшы аб практыцы двухмоўя ў іх краіне. Акцыя галадоўкі грамадскіх актыўістаў у абарону украінскай мовы праходзіць у Кіеве ўжо трэці раз.

Беларускія актыўісты разгарнулі на прыступках Украінскага дома нацыянальны бел-чырвона-белы сцяг. Каля 10 чалавек прыйшлі з лозунгамі "Слава Украіне!" і "Жыве Беларусь!", дэмантуючы падтрымку пратэстуюцам на Еўрапейскай плошчы.

Паводле аднаго з арганізатаў акцыі, кіраўнікі беларускага руху салідарнасці "Разам" Вячаслава Сіўчыка, яны прыйшлі засцерагы ўкраінцаў ад "беларускага сцянару", паколькі бачаць паралелі паміж нядайна прынятым украінскім законапраектам аб дзяржаўнай моўнай палітыцы і

падзеямі 1995 году, калі пасля рэфэрэндуму ў Беларусь рабескую мову зрабілі другой дзяржаўнай.

Вячаслаў Сіўчык адзначыў: "На жаль, ААН некалькі гадоў таму прызнала беларускую мову адной з такіх, якія знікаюць у свеце. У 1994 годзе амаль 80 адсоткаў школьнікаў у краіне навучаўся на беларускай, цяпер гэта - 16 адсоткаў, прычым абліютная большасць - гэта вясковыя школы. А што такое вясковыя школы? Па некалькі вучняў усяго".

Іншай праблемай у Беларусі з'яўляецца тое, што беларуская мова стала асацыявацца з прыналежнасцю да апазіцыі, адзначыў іншы ак-

тывіст Яраслаў Грышчэні. Нарадзімэ яго прыцягвалі да адказнасці за ўдзел у незарэгістраванай грамадской арганізацыі Малады Фронт. "Падчас выбараў, падчас нейкіх палітычных падзеяў у Беларусі, калі чалавек ідзе па вуліцы і размаўляе на беларускай мове, яго могуць арыштаваць, матывуючы гэта тым, што ён груба лаецца", - каза актыўіст.

Раней аб салідарнасці з абаронцамі ўкраінскай мовы заяўлялі прастадунікі ўкраінскай дыяспары ў шрагу еўрапейскіх краін, Канадзе і Злучаных Штатах.

На мінулым тыдні пад Украінскім домам галадала 11 чалавек.

Nashi kar.

Адзін думае, а другі робіць

Зусім нядайна ў беларускай сталіцы з'явіліся шыльды па-беларуску і па-англійску (пл. Незалежнасці), прычым не толькі ўказальнікі вуліц, але і назвы станцый у метро, маюць цяпер і пераклад на англійскую мову (на станцыях "Інстытут культуры", "Плошча Леніна").

Відаць, у хуткім часе такія шыльды з'явіліся па ўсім цэнтры горада, бо такое даручэнне паступіла ад мэра сталіцы.

Nashi kar.

ISSN 2073-7033

9 772 073 703 003 >

200 гадоў з дня нараджэння Юзафа Ігнацыя Крашэўскага

Юзаф Ігнацы КРАШЭЎСКІ (польск.: Józef Ignacy Kraszewski; 28 ліпеня 1812, Варшава - 19 сакавіка 1887, Жэнева; Псеўданімы: Б. Балеславіта; Др. Амега; К. Паастарнак) - беларускі і польскі пісьменнік, гісторык і фальклорыст. Пісаў па-польску, лічыцца адным з найвялікшых польскіх пісьменнікаў. Пачынальнік польскай рэалістычнай прозы. Сябар Польскай АН у Кракаве (1872), Ганаровы сябар Чэшскай АМ (1873).

Брат Люцыяна Крашэўскага і Каятана Крашэўскага. Бацькі Ю. Крашэўскага паходзілі з Пружаншчыны і мелі тут родавы маёнтак. Юзаф Крашэўскі скончыў Свіслацкую гімназію, Віленскі ўніверсітэт. Удзельнічаў у паўстанні 1830-1831 гадоў, сядзеў у віленскай турме. З 1833 жыў у маёнтку Доўгае калія Пружан (Берацкія вобл.). З 1837 г. на Валыні, спачатку ў маёнтку Амельна, потым Гродзк, Губін, а ў 1853 г. - у Жытоміры. У Вільні 10 гадоў рэдагаваў часопіс "Athenaeum" ("Атэнэум"), у 1858 стаў рэдактарам "Gazety Codziennej", пазней "Gazety Polskiej". З 1859 перарабраўся ў Варшаву. Калі пачалося паўстаннне 1863-1864, Крашэўскі, баючыся арышту, назаўжды пакінуў Польшу. З 1863 у эміграцыі, жыў у розных гарадах Германіі, найбольш у Дрездэне, дзе меў сваю друккарню. Выдаваў публіцыстычны штогоднік "Rachunki" ("Рахункі"), 1866-70, часопісы. У 1884 асуджаны германскімі ўладамі за супрацоўніцтва з французскай разведкай. Вызваліўшыся пад залог, ён паехаў лячыцца ў Італію. Памёр у Жэневе.

Юзаф Крашэўскі напісаў больш за 600 томаў твораў: 223 раманы і аповесці, навуковыя працы па гісторыі, археалогіі, этнографіі, літаратуразнаўстве, філасофіі і інш.

Наватарская канцепцыя чалавека-працаўніка выяўлена ў цыкле аповесцей "Уляна" (1843), "Хата за вёскай" (1855), "Гісторыя калка ў плоце" (1860) і інш. Вострая крытыка шляхты і арыстакратіі ў сацыяльна-бытавых раманах "Чарадзеіны ліхтар" (1843-44), "Два светы" (1856), "Могілкі" (1874) і інш. Падзеі паўстання 1863-64 адлюстраваны ў раманах "Дзіці Старога Горада" (1863), "Мы і яны" (1865), "Дзядуля" (1869) і інш. Для раманаў "Апошняя з слуцкіх князёў" (1841), "Сеймавыя сцэны" (1875), "Кунігас" (1882), "Маці каралёў" (1883), "Кароль у Нясвіжы. 1784" (1887) і інш. характэрны зварот да мінушчыны Беларусі, дакументальна-научныя факты з жыцця. Ю. Крашэўскі добра ведаў гісторыю Польшчы і Вялікага Княства Літоўскага, быў знаёмы з летапісамі, хронікамі, паданнямі, у час сваіх падарожжаў наведваў мясціны, дзе разгортаўся падзеі ягоных твораў. Польскі пісьменнік Стэфан Жэромскі пісаў, што Крашэўскі меў здольнасць "з археалагічнай дакладнасцю маляваць жыццё дзядоў нашых". Разам з тым, як заўажае беларускі літаратуразнаўца Міхась Кенка, ён не заўсёды пільнаваўся гісторычнай працы, часам запішне даваўся храністам, якія былі іншы раз суб'ектыўныя ў апісанні і ацэнванні падзеі, трапляў пад уплыў польскай гісторыяграфіі, выказваў сімпатіі да адных гісторычных асоб і непрыхільнасць да іншых.

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Каханку" (1867).

Аўтар зборнікаў "Пазізія" (т. 1-2, 1838) і "Гімны смутку" (1857), паэтычнай трэлогіі з гісторыяй Літвы "Анафельяс" (1840-45), 20 драматычных твораў, у т.л. камедый з дзеяннем у Нясвіжы "Кастэлянскі мёд" (1860), "Пане Кахан

Алег Трусаў

Беларуская мова - асноўны падмурок нашай незалежнасці

На сайце БелаПАН 29.06.2012 у рубрыцы "Меркаванне" змешчана інтэрвю
Старшыні ТБМ Алега Трусаў, якое праглядзела звыш тысячы чалавек.

- У нашым грамадстве цікаласць да лёсу і стану беларускай мовы не знікаеца, а наадварот, узрастаете, пра што сведчаць апошнія сацыялагічныя аптытанні, і нават спрэчкі ва ўладных структурах па гэтым пытанні. Дастатковая прыгодаць палеміку ў СМИ паміж міністрамі адукцыі Сяргеем Маскевічам і яго намеснікам Казімірам Фарыно наконт выкладання гісторіі і географіі Беларусі ў ўсіх школах краіны па-беларуску, незалежна ад мовы навучання. У выніку - Казімір Фарыно, які быў супраць беларускай мовы выкладання гэтых прадметаў, пакінуў сваю пасаду.

Сучасны стан беларускай мовы

Мова вытрымала чарговы ўдар, які нанеслі ёй арганізатары моўнага рэфэрэндуму 1995 года. Асабліва пацярпела сістэма адукцыі, у якой колькасць вучняў, што навучаюцца ў школах па-беларуску скарацілася да 18-19%. Аднак беларуская мова захавала і ўзманила свае пазіцыі ў галіне культуры, на транспарце, у паштовай справе і асабліва ў інтэрнэце. Напрыклад, ужо некалькі месяцаў паспехова дзеянічае новы партал ТБМ [tbtm-mova.by](#), які ўжо наведаў кількаў 25 тысяч чалавек з 40 краінай свету. Павялічылася колькасць беларускамоўных чыноўнікаў ніжэйшага і сярэдняга ўзроўню.

Ці праўда, што беларуская мова - мова эліты і апазіцыі?

- Значная частка беларускай эліты добра ведае родную мову і актыўна ёй карыстаеца пры нагодзе. Напрыклад, прэм'ер-міністэр і кіраўнік Адміністрацыі Прэзідэнта вольна размаўляюць па-беларуску, а міністр культуры - Павел Латушка - пераважна размаўляе на беларускай мове.

У асноўным беларускамоўнымі з'яўляюцца сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў і беларускага ПЭН-цэнтра. Амаль кожны дзень адбываюцца презентациі беларускіх кніг, часопісаў, зборнікаў, дыскаўкі і д.

Што датычыцца апазіцыі, то тут сітуацыя пагорышлася. У адпронненне ад фракцыі БНФ і БСДГ у ВС 12 склікання, зараз да апазіцыі далаўчыліся рускамоўныя дэмакраты, якія не спяшаюцца размаўляць на мове тытульнай нацыі.

Чаму беларусы не размаўляюць па-беларуску?

- Гэта вынік трохсотгадовай паланізацыі і русіфікацыі, бо тых, хто прынцыпова размаўляе па-беларуску, пе-раследавалі як польская, так і руская, а пазней і савецкая ўлады. Тому беларусы размаўляюць "на мове начальнства", якое часта не было беларускім

паходжанні, мовы не ведала, і ведаць прынцыпова не жадала.

Пасля 1995 года новае беларускае начальнства, якое ў асноўным выйшла з калгаснай вёскі, каб спадабацца ўсходняму суседу і атрымаць танныя нафту і газ, вырашила стаць "рускіми со знаком качества". Рускімі яны не сталі, размаўляюць на трасцяны, але танныя газ і нафту маюць, і таму ўкладаць прошы ў развіццё беларускай мовы (а значыць і ў развіццё культуры ўласнага народа) не жадаюць.

Прости народ гэта бачыць і размаўляе так, як і начальнства, пры гэтым даволі часта ўжываюць і рускую "ненарматыўную" лексіку, за якую прадстаўнікі апазіцыі вельмі часта атрымліваюць пэўную колькасць сутак арышту.

Чаго нам не ханае - жаданне цімагчымасці гаварыць па-беларуску?

- У першую чаргу жадання. Даречы, значная большасць насельніцтва добра не ведае ніякай мовы, у тым ліку і рускай. Тэсты абітурыентаў гэта добра паказваюць. З кожным годам непісменнасць моладзі расце, прычым рускую мову ведаюць горш, чым беларускую, а гэта вынік татальнай трасцянкі.

Як выйсці з гэтай сітуацыі?

- Складні план паступовага пераходу цалкам на беларускую мову на працягу ад 6 месяцаў да году. Кожны дзень увечары, перед сном 40-50 хвілін чытаць на беларускай мове літаратуру, слухаць беларускіе радыё, песні, плядзець фільмы, быць цалкам у беларускамоўнай атмасферы. Спачатку пачаць гаварыць у сям'і, затым на дварэ, а потым і з начальнствам. Абавязкова трэба наведаўца беларускамоўныя імпрэзы, выставы, канцэрты, хадзіць у тэатр, каб адчуць, што вакол шмат беларускамоўных людзей, і ты - не адзін.

Як зацікаўіць мовай школнікаў?

- Найперш аддаць дзіцятака ў беларускамоўны садок, а потым клас або школу з беларускамоўным навучаннем.

Калі гэта складана, размаўляць з ім па-беларуску дума, пазнаёміцца з настаўнікам беларускай мовы і літаратуры, каб разам дапамагчы пераадолець моўны бар'ер. Напісаць заяву на імя дырэктара школы, каб школьнік вывучаў па-беларуску гісторыю і географію, хадзіць з ім разам на беларускія культурніцкія мерапрыемствы.

Крыху пра свой досьвед.

- Нарадзіўся на мяжы з Расіяй у старажытным горадзе

Мсціславе. Акурат у 1961 годзе, калі я пайшоў у першы клас, тут закрылі апошнюю беларускамоўную школу і таму вучыўся па-руску. Выходзіў міне прабабуля, якія працьбыла 100 гадоў і размаўляла на цудоўным мсціслаўскім дыялекце, мове слоўніка беларускай мовы Насовіча, напісанага якраз у Мсціславе.

Побач з горадам - радавое гнядзі братоў Гарэцкіх, вёска Малая Багацька. Пашанцавала мне і з настаўніцай беларускай мовы. Гэта Клаўдзія Цярэнцьеўна Саўчанка. Яна ганарылася тым, што ведала Якуба Коласа, стварыла школьнікі тэатр, дзе мы ставілі п'есу "Пінская шляхта", а я сцэны чытаў верш П. Броўкі "Пахне чабор".

Потым была вучоба ў Менску, на гістфаку, значны ўплыў Абзцэдзарскага, які зацікаўі мяне гісторыяй, асабліва сваёй кніжкай "Беларусы ў Маскве", знаёмства з Уладзем Арловым і яго сябрамі, з якімі жылі ў адным інтэрнаце.

Першы беларускамоўны асяродак у май жыцці - гэта праца ў археалагічных спецыяльных навуковых вытворчых майстэрнях МК БССР. Тут працавалі сын Максіма Танка - загадчы хімічнай лабараторыі, архітэктары Сяргей Друшчыц, Валянцін Калінін, Валер Слюнчанка, Аляксандар Канаваленка, гісторык Элеанора Вецер і Людміла Трэлэт, археолаг Ігар Чарняўскі, фотограф Вячаслаў Дубінка. Пад іх упрыгожвалі і з іх дапамогай на працягу 1980-82 гг. я цалкам перайшоў на беларускую мову і пачаў весці на ёй усю навуковую дакументацыю. Паралельна я вучыўся ў завочнай аспірантуры Інстытута гісторыі АН БССР. Тут таксама гаварылі па-беларуску. Варта прыгодаць археолагу Георгію Штыхава (кіраўнік майданчыцкай дысертаты), Міхась Ткачоў (мой зямляк), Міхась Чарняўскі, Зянін Пазняк, Валянцін Собаль і іншыя.

У 1989 годзе далучыўся да стваральнікаў ТБМ, стаў кіраўніком ТБМ Савецкага раёна г. Менска, з 1997 - першы намеснік старшыні, з 1999 года - Старшыня ТБМ.

Ці карысна ведаць беларускую мову?

- Так, калі вы станеце думаць штодня па-беларуску, вас будзе заўжды падтрымліваць генная памяць вашых працоўцаў, якія стварылі вялікую еўрапейскую краіну. Гэта дасць вам магчымасць жыць лепей, адчуваць падтрымку суседзяў не толькі па дому, але і насељнікаў усёй Еўропы. Но менавіта ў Еўрэзвізе шануюць мовы ўсіх сваіх народоў, вялікіх і малых. І нам трэба вірнуцца назаўсёды ў єўрапейскую супольнасць з нашым найвялікім скарбам - тысячагадовой беларускай мовай.

Толькі 8,5% кніг у Беларусі выдаецца на беларускай мове

Як беларусаў адчуваюць спажываны інфармацыю на роднай мове, яскрава паказвае афіцыйная статыстыка.

Газеты

Самы высокі адсотак беларускамоўніц сярод друкаваных выданняў у газет. З 693 газет, што былі выдадзеныя ў 2011 годзе, - 183 (26,4%) выдаюцца на беларускай мове. Аднак не выключана, што ў некаторых з іх выкарыстоўваюцца насымрэч дзве мовы - руская і беларуская. А вось рускамоўных газет - 506 (72%).

Адна газета выдавалася на англійскай мове, трэ - на польскай.

Параўнайце: У 2005 годзе на беларускай мове выдавалася 27% газет, на рускай - 72,2%.

Часопісы

Сярод часопісаў ды іншых перыядычных выданняў беларускамоўных 17,4%, а рускамоўных - 81%.

Усяго ў Беларусі ў 2011 годзе выдавалася па-беларуску 160 з 918 часопісаў ды іншых перыядычных выданняў. Шэсць выданняў мелі англійскую мову, чатыры - польскую.

Параўнайце: Пры агульным росце колькасці выдаваных кніг колькасць беларускамоўнай літаратуры знізілася. У 2005 годзе ўздельная вага беларускамоўных кніг складала 9,2%, у 2010-м - 8,6%.

Параўнайце: За шэсць гадоў колькасць беларускамоўных часопісаў вырасла на 40 адзінак, але з-за буйнога росту агульной колькасці часопісаў, што выдаюцца ў апошнія гады, уздельная вага беларускамоўных перыядычных выданняў знізілася - у 2005 годзе яна складала 21,3%.

Кнігі

Вось дзе сітуацыя на самрэч крэтычна. Узровень выдання беларускамоўных кніг і брашураў не перавысіў у 2011 годзе 8,5% як па колькасці, так і па агульным накладзе.

Уздельная вага англамоўных кніг складаў ў мінулым годзе 4,5% - больш за палову ад колькасці кніг, выдадзеных на адной з дзяржаўных моў Беларусі. Англамоўная літаратура займае трэцяе месца ў моўнай структуры кнігавыдавецтва Беларусі.

На першым месцы, зразумела, рускамоўныя выданні - 85,3%.

Параўнайце: Пры агульным росце колькасці выдаваных кніг колькасць беларускамоўнай літаратуры знізілася. У 2005 годзе ўздельная вага беларускамоўных кніг складала 9,2%, у 2010-м - 8,6%.

Тэлебачанне

З 6745 гадзін тэлевяшчання на Першым нацыянальным канале толькі 317 гадзін (4,7%) было аддадзена ў 2011 годзе беларускамоўным пра-gramam. На узроўні 4,8% паваларуску "гаворыць і паказвае" Другі нацыянальны канал (Лад) - 309 гадзін з 6420.

Усе астагнія каналы, па дадзеных Белстата, увогуле не мелі перадач на беларускай мове.

Радыё

Белтэлерадыёкампанія дабірае беларускамоўныя гадзіны перадачамі радыё. Першы канал беларускага радыё прысыціў у 2011 годзе толькі 8 гадзін рускамоўным перадачам супраць 8752 беларускамоўных.

Канал "Культура" размержкаў перадачы гэтак: 498 гадзін на рускай мове і 6802 гадзіны на беларускай. Цалкам беларускамоўным з'яўляеца канал "Сталіца", а цалкам рускамоўным - Радыус-FM і Радыё АНТ.

Калі ж падсумаваць колькасць гадзін вяшчання па ўсіх радыёканалах, дык судансіны 56/42 на карысць беларускамоўнага.

*Ірина Арлова,
zautra.by.*

У БЕЛАСТОКУ АДЗНАЧЫЛІ 15-ГОДЗЕ НАВУЧАННЯ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ Ў ШКОЛАХ

захапленні ад спектакля і мілагучнасці вершаў на беларускай мове:

- Я вельмі хацела прыехаць у Беласток, бо ўпершыню ў гісторыі з'явіліся пераклады вершаў Агнешкі Асецкай на беларускую мову. Мне вельмі спадабалася гэта ѹдзялінія із хтосьці ўзяў гэтыя сучасныя і папулярныя тэксты. Думаю, што гэта добры спасаб камунікацыі з іншымі выканаўцамі з Беларусі, якія звернуцца да гэтых перакладаў, можа, гэтыя песні яшчэ будуть жыць. Вельмі добрая

ідэя, акрамя гэтага міні-спектакль, бо быў вельмі цудоўна зрэжысіраваны, з кож

Беларусы Вільні ў беларусаў Гданьска - неперарваная традыцыя

Сябры Таварыства беларускай культуры ў Літве выправіліся ў сваю традыцыйную вандроўку па мясцінах, звязаных з беларускім жыццём, якая гэтым разам стала адраджэннем старых традыцыйных сувязяў паміж беларусамі Вільні і Гданьска. Так, мы прыбылі ў Гданьск, які яшчэ з міжваеннага часу быў месцам, у якое сплываліся беларусы з розных куткоў Польшчы і Савецкага Саюза. Менавіта ў Гданьску я познаймыўся з беларускімі пісьменнікамі і публіцистамі, якія працавалі ў газетах і часопісах на беларускай мове. Але я не з'яўляліся беларусамі ў традыцыйнай сенсе. Іх мовай было польскае, а беларускай мове ўжо не маглі пользовацца. Але ях з'яўляліся беларусамі ў іншым сенсе — якім-то специфічным, якім-то нечаканым.

русам бясплатна выдзеліць памяшканне. У ім і адбылося наша спатканне з беларусамі польскага Памор'я.

Уесь час побыту ў Гданьску і ваколіцах намі апекавалася старшыня Беларускага культурнага таварыства "Хатка" Алена Глагоўская. Яна была разам з намі ўсе дні побыту і пазнаёміла як з тутэйшым беларускім жыццем, так і з самімі гарадамі, іх гісторыяй, культурай, архітэктурай...

віта ў міжваенны час беларусы, якія пераследваліся ў сябе на радзіме польскім і савецкім ўладамі, шукалі прытулак, як ім здавалася, у гэтым, на той час, вольным горадзе. Гданьск для беларусаў стаў прытулкам і ў пасляваенны час, калі многія беларускія дзеячы спрабавалі ў ім знайсці ўратаванне ад карнай сталінскай сістэмы. Праўда, гэта было складана, найперш маральна, бо трэба было запісвацца палякам і не прызнавацца ў сваёй беларускасці, іначай чакаў палярны холад і белыя мядзведзі. Але крыху пазней, пасля смерці тырана, некаторыя ўсё ж імкнуліся захоўваць свае карані і як сведчанне гэтаму, першая беларуская арганізацыя ў Гданьску паўстала ў 1967 г. Самае цікавае і важнае: у беларускай арганізацыі Гданьска ёсьць людзі, якія стаялі ля вытокаў першай беларускай арганізацыі ў Гданьску ў 1967 г. і зараз з'яўляюцца ў ёй актыўнымі дзеячамі, што сведчыць аб неперарыванні тут беларускай традыцыі.

Але наша знамства з
Гданьскам, Сопатам, Гдыней
распачалося з сустречы з там-
тэйшымі беларусамі, з якімі
сабраліся за сяброўскім ста-
лом. Вядома, што кожны, хто
там прысутнічаў, легенда бела-
рускага руху ў Польшчы, ча-
лавек неадынардым, вельмі
часта з цікавым і непаўторным
лёсам і з беларускім сэрцам і
душой. Гэтыя людзі праз усё
жыццё праняслі беларускасць
і захавалі яе ў сваіх сэрцах, а
гэта была вельмі небяспечная
неўдзячная справа, якая часта
магла каштаваць як кар'еры
так і ўласнага лёсу. Таму ве-
льмі прыемна было бачыць
людзей, якія засталіся вернымі
Беларусі і беларускай мове і
не зракліся яе так, як гэта сёння
робяць у сучаснай Беларусі.
Таму ім, у адрозненні ад сучас-

най беларускай моладзі, ёсць чым ганарыща, і ім не будзе сорамна зазірнуць сваім продкам у вочы, калі сустрэнутьца з імі ў нябеснай Беларусі.

З вялікім хвяляваннем, як трэба разумець, чакаў сустрэчы з намі, па словах спадарыні Алены Глагоўскай "Легенда беларускага руху ў Польшчы і ўговугле", народаўжаны віленчук Мацей Кана-пацкі, сын палкоўніка беларускага войска ў 1918-20 г.г. Гасана Канапацкага, вядомага беларускага дзеяча на Віленшчыне, удзельніка "Беларускай хаткі" ў Вільні, старшыні бацькоўскага камітэта Віленскай беларускай гімназіі. Яго

турнай мовай. Спадарыні Алена таксама адзначыла, што вельмі часта ў хадзе Канапацкага збіраліся гданьскія беларусы каб адзначыць свята 25 сакавіка. У 1958 г. - 1960 гг. М. Канапацкі быў журналістам беларускіх перадач на радыё Беласток.

Што такое для Мацей
Канапацкага Вільня і што такое
быць беларусам-віленчуком
У сваім артыкуле "Быць бела-
русам-віленчуком" ён піша так

"Гэта гонар быць ім. Не мае ту значэння, ці нехта ўраджэнне горада, ці нехта прышэлев аднекуль. Гэта адначасова імператыў, каб працягваць мясцовую беларускую традыцыю, робячы для яе нешта карыснае, узбагачаючы тым самым агульнае аблічча многага нацыянальнай Вільні. У нікім выпадку не павінна яна стравіць свой фармаваны стагоддзе дзямі харктар. (...) Дык калі сама сутнасць віленскасці - я дугоўная шматмернасць - стала трывалым здаўткам святыні домасці тых, ад якіх залежаць лёссы гэтага незвычайнага горада пад паўночным небам Еўропы. А сваімі глыбінёвымі таямніцамі, сумежнымі ўжо са звышнатуральнасцю, віленскасць даступная толькі камусу містычна настроенаму."

Самая вяліка хвароба ў Мацея Канапацкага - гэта туга па Вільні. Як ён назначаў "Я вельмі часту бачу ў снах Вільню, асабліва маю дзіцячу Вільню, той дом у Шнішпішках на Львоўскай 12, які захваўся да гэтага часу... Разважаючы далей аб родным горадзе, ён сказаў: "Сёняшній віленчуки - прадаўжальнікі вялікай справы, якую ўзнялі браты Луцкевічы, Сергіевіч Аляхновіч і інш. беларусы ў міжваенны час". І зразумела што Мацей неаднаразова сцвярджаў, што трэба ўсё зрабіць каб гэтая справа не загінула. Кажучы пра сябе, спадар Мацей падзяліўся сваім запаветам:

традыцію. І як адзначаў спадар Хведар Нюнька: "Мацей Канапацкі для Беларусі зрабіў болей, чым добры дзесятак беларусаў". Таму многім з нас сёняшніх варта было б павучыцца ў шаноўнага Мацея любіць і шанаваць свой горад, сваю зямлю і тую мову, на якой ён узрос.

На прыканцы су-
стрэчы Мацей Канапацкі
кожнаму ахвочаму падпі-
саў сваю кнігу.

Цікавим і насыча-

віць у Сувораўскае вучылішча, як сына палка. Уладыслаў папрасіў у іх магчымасці развітаца з сям'ёй, што і было дозволена. І пад час гэтай сустрэчы яму ўдалося ўцяча ад савецкіх вайскоўцаў.

"Нівы" Міхась Куптэль у мно-
гім падзяляў занепакоенасць,
выказаную спадаром Страшэ-
вічам. Разважаючы аб лёссе
беларусаў, ён казаў, што свя-
домасць часам можа з'яўляцца
праз адно, паўтара, ці нават два

Восеню 1945 года ся-
м'я Лапыраў вырашыла вяр-
нуцца на радзіму, перадусім
наслухаўшыся савецкай пра-
паганды, якая гарантавала ім,
што з імі нічога не будзе. Але
ўжо ў Шчціне бацька Баля-
слаў Лапыр сказаў: "Ведаю,
куды нас вязуць..." Іх прывезлі
ў Ваўкаўск і змясцілі ў спе-
цыяльна-агароджанай тэры-
торыі. Нягледзічы на тое, што
была позняя восень і было ўжо
холадна, людзей трымалі пад
адкрытым небам, не было на-
ват баракаў. Многія спалі
проста пад адкрытым небам. И
толькі дзякуючы таму, што ў
іх была вялікая сям'я, ім да-
сталася зямлянка. Там ім ўда-
лося ўцячы з таго лагера, і яны
пасяліліся ў Ваўкаўску, і баць-
ка ўладкаваўся на працу. Але
аднойчы Баляслава Лапыра
забралі, і сям'я яго больш ніколі
не бачыла. Затым з маці яны
вярнуліся ў Глыбокае і афор-

Былі історичні документи на польській мові дакументы на рэспубтыяцый ў Польшчы. Там і змянілі прозвішча на Страшэвічы (дзявочае прозвішча маці). І так яны апынуліся ў Польшчы.

У размове з намі Уладыслau Страшэвіч выказваў занепакоенасць тым, што ў Беларусі знікае беларуская мова, і што беларусы не хочаць на ёй размаўляць. Як ён назначыў: "Як у 1939 годзе прыйшли саветы, у нас з'явілася беларуская школа, і пры немцах бы- разам з Гедзям Налідзкам, Але́кс Юзафо́віч (заснавальнік у 1967 г. у Гданьску беларускай арганізацыі), Ганна Сабецкая (сяброўка Янкі Брыля, перакладчыца яго твораў на польскую мову) і інш. Усе яны падзялялі занепакоенасць адносна лёсу беларускай мовы ў Беларусі.

ла беларуская школа. А восьмікак Беларусь стала незалежнай, атрымаўся казус: беларускія ўлады ў незалежнай Беларусі губяць беларускую мову. Гэта сумная справа - у Беларусі няма беларускай мовы. У Еўропе гэта нонсэнс, і такога больш нідзе няма, каб народ адрокся сваёй мовы".

Вядомы журналіст

(Заканчэнне на ст. 4.)

Беларусы Вільні ў беларусаў Гданьска - неперарваная традыцыя

(Заканчэнне. Пачатак
на стр. 3.)

Алесь Юзафович, беларус з Беласточчыны (з-пад Крынік) у 1967 г. заснаваў беларуское таварыства ў Гданьску, і сёня, па словах Алены Глагоўскай, бадай адзіны, хто застаўся з яго ўдзельнікам. Службы бяспекі актыўна адсюль ўсіх ўдзельнікаў гэтага таварыства. Як адзначала спадарыня Алена, якая ў архівах бяспекі знайшла справы па беларускаму таварыству, былі заведзеныя асобныя папкі нават на ўдзельнікаў, якім было за 80 гадоў. Здавалася, якую шкоду могуць прынесці гэтыя бабулькі, якія ўжо сваё адкылі і чакаюць адходу ў вечнасць?

Але і яны былі ворагамі для той сістэмы.

На другі дзень нашай вандроўкі спадарыня Алена Глагоўская пазнаёміла нас са славутасцямі трох узгаданых гарадоў, правяла сцяжкінамі старога Гданьска і распавяла аб беларускіх слядах у гэтым горадзе.

Самымі знакавымі і, спадзяюся, прыемнымі кожна-му сэрцу беларуса, з'яўляючыся тэя знакі, якія непасрэдна звязаны з беларускай зямлём. У Гданьску гэта вуліца і каменъ Янкі Купалы, дзе пасаджаны явар і каліна, і вуліца Янкі Брыля. Таму тое, што тут ёсьць беларусы і што яны не толькі фармальна лічацца, але і дзеянічаюць, сведчац якраз гэтыя, думаю, нелёгкія, дасягненні. Многае ўдалося зрабіць дзя-куючы прыязнаму стаўленню ўладаў гарадоў Гданьска, Сопата і Гдыні да беларусаў, а таксама і тия факты, што некаторыя з чыноўнікаў мелі беларускія карані.

Каменъ Янкі Купалу пастаўіць дапамагла беларуская амбасада. На яго адкрыціі прысутнічаў і тагачасны беларускі амбасадар у Польшчы Павел Латушка. Як узгадвала Алена Глагоўская, ён пастаўіў

адну ўмову, каб на адкрыціі помінка, не было ні аднаго белчырвона-белага сцяга. Але такога проста не магло быць. Сборы беларускіх арганізацый прыйшлі на яго з бел-чырвонабелымі сцягамі. Самае цікавае, што жыхары Гданьска, якія праходзяць побач з каменем ведаюць, што такі Янка Купала. Калі аднойчы выпадкова запыталіся ў праходзячай міма жанчыны, ці ведае яна што такі Янка Купала, тая, не задумываючыся адказала, што гэта класік беларускай літаратуры.

Наведваючы гэтыя трэх гарады, думаю, кожнаму беларусу варта прайсціся не толькі вулачкамі старога горада, але і зазірнуць на вуліцы

100 гадоў з дня нараджэння Аляксея Анішчыка

Вядомаму беларускаму адраджэнцу, літаратару, грамадскому дзеячу, віленчуку Аляксею Сцяпанавічу Анішчыку спаўнілася 100 год.

Нарадзіўся Аляксей Сцяпанавіч 19 ліпеня 1912 года у малазямельнай сялянскай сям'і хутара Мондзіна недалёка ад возера Свіцязь на Наваградчыне. У сям'і было 6 дзяцей, калі 10 га зямлі, пагэтаму дзеці з маленства далучаліся да цяжкай сялянскай працы.

Блізка школы не было, нават у вялікіх вёсках беларускіх школ не было, толькі польская, хаця ўсё наваколле было беларускае. Польская ўлады стараліся асіміляваць ўсё насельніцтва.

Пачатковую адукцыю дзеці Анішчыку і суседзяў атрымоўвалі ў хаце бацькі. Бацька з суседзямі запрасілі настаўніка-салдата з інтэрнаваных польскіх ўладамі расейскіх войсковаўчай. Вучоба Аляксею давалася лёгка. У гэты час у Наваградку адчынілася беларуская гімназія. Вось туды пасля дадатковых заняткаў бацькі вырашалі адправіць аднаго з б'ю сцяг - Аляксея, бо матэрыяльныя магчымасці былі вельмі цяжкі.

У Наваградскай гімназіі выкладалі высакадукаваныя спецыялісты - Ян Цеханоўскі, Пётр Скабец, Язэп Драздовіч, др. Аляксандар Орса і шмат іншых. У часы вучобы Аляксей захапляўся творчасцю М. Гарэцкага, Ядвігіна Ш., Тараса Пушчы, Максіма Багдановіча. Сам спрабаваў пісаць вершы, але больш захапляўся іграй на скрыпцы і гітары. Музичную грамату спасціраў самастойна і ў гімназійных гуртках мастацкай самадзеяйнасці.

Пасля атрымання матуры (атэстата сталасці, рэд.) Аляксей працягваў вучобу ў Позненскім універсітэце на эканамічна-юрыдычным факультэце. Там жа ў час вучобы пачаў займацца літаратурнай дзеянасцю, пасылаючы свае першыя творы і апавяданні у Віленскія часопісы "Шлях младзі" і "Беларускі летапіс", апошні рэдагаваў Рыгор Шырма. Шырма запрасіў Аляксея да супрацоўніцтва з часопісам. Наведваючы Вільню Аляксей Сцяпанавіч пазнаёміўся з маладымі беларускімі патрыётамі Найдзюкамі, Янкам Шутовічам, Максімам Танкам, з ксяндзіамі Адамам Станкевічам і Вінцэнтам Гадлеўскім. Узбагачаўся ведамі, уключыўся ў адраджэнцкую працу.

У 1934 годзе, здаўшы апошні экзамен ва ўніверсітэце, атрымаў працу ў другім павалічнине горадзе Польшчы - Лодзі ў бухгалтэріі Банка Краёвага Гаспадарства. На працы паказаў сябе добрым спецыялістам і работнікам і праз некаторы час атрымаў павышэнне - быў пераведзены ў Шлёнск у Страхавое таварыства. У Шлёнску стаў супра-

цоўнічаць у газетах і Катавіцкім радыё, а потым у афіцыйным выдавецтве Ваяводскай управы. І тут ён зарэкамендаваў сябе не толькі як спецыяліст-еканаміст, але і як журналіст, арганізатар.

1 верасня немцы напалі на Польшчу. Вайна засталася Аляксею Сцяпанавічу ў Варшаве.

Немцы хутка набліжаліся да сталіцы, на абарону якой падняліся ўсе варшавякі і войска. Варшава была акуражана ворагамі. Але ўзіць горад адразу яны не змаглі. Аляксей Сцяпанавіч увайшоў дабраахвотна ў народнае апалчэнне і разам з варшавякамі абараняў горад, за што атрымаў падзяку ўзнагароду.

Калі горад капітуляваў, Аляксей вырашыў ісці да бацькі, якія цяпер знаходзіліся на далучанай да БССР тэрыторыі. На Наваградчыне пачалося новае жыццё - паўсюль адкрываліся беларускія школы, і Аляксей Сцяпанавіч уладаваўся на працу ў школу, дзе выкладаў беларускую мову і літаратуру, быў дырэктаром школы.

У час нямецкага нападу на СССР Анішчык працаў на Беласточчыне, але неўзабаве быў запрошаны настаўнікам у адкрыты ў Навагрудку настаўніцкую семінарню.

Гэты час быў самы працктыўны ў дзейнасці Анішчыка - гадаваліся беларускія кадры для школ. Працујаць розныя арганізацыі, адраджэнца культура, навука. Хутка атрымаў запросіны прыехаць у Менск на аднаўленне часопіса "Узвышша".

У Менску ў 1944 годзе праводзіцца Другі Усебеларускі кангрэс, дзе БСР аў'яўляла барацьбе за незалежную Беларусь. Анішчык меў пра-мову на гэтым кангрэсе. Але Чырвоная Армія была ўжо пад Менскам, і ўсе дэлегаты кангрэсу падаліся ў выгнанне на Захад. Анішчык з сям'ёй аказаўся ў Польшчы. Вырашыў далей не ехаць, а ўладаваўся там.

Займеў працу журналіста, потым рэдактара, уладаваўся з побытам, працаў на розных гарадах Польшчы - Гданьску, Вроцлаве. Шчэціне.

Нармалізавалася жыццё, і ўсе цяжкасці здаваліся перажытымі. Але савецкія КДБ-сты разам з польскім вылаўлівалі "ворагаў народу", тых, хто у час вайны працаў на карысць адраджэння Бацькаўшчыны. У Шчэціне ў траўні 1948 г. быў арыштаваны, і Аляксей Сцяпанавіч пасля допытаў адправілі спачатку ў менскую "Амерыканку", а потым у ГУЛАГ у Комі АССР, дзе ён прабыў да 1957 года. Умовы жыцця ў савецкіх лагерах усім вядомы - выжывалі з вязнай аздінкі, якія вярталіся дамоў хворымі і пакалечанымі.

У 1957 годзе Аляксей Сцяпанавіч быў выпушчаны з высылкі, вярнуўся да бацькоў, а праз нейкі малы час яго зноў арыштавалі за тое, што вырашыў ехаць жыць у Польшу. Прэбыў зноў у лагерах 5 год.

Пасля канчатковага вяртання з лагераў уладкаўся працаўнік на Гарадзенскім эканамістам у калгасах, а потым пераехаў жыць у Літву - спачатку ў Шырвінты, а потым у Вільню.

У Вільні наладзіўся сустрэчы з сябрамі, якія таксама вярталіся з выгнання. Ладзілі сустрэчы. Адзначалі святы, а з пачаткам атрымання незалежнасці Літвы гэтыя людзі пачалі арганізоўваць беларускія суполкі, аўянднанні. Аляксей Сцяпанавіч разам з паплечнікамі стварыў "Сябрыну", аднаўляў ТБШ, арганізаваў ТБК, быў арганізатаром выпуска беларускай газеты "Пагоня".

Аляксей Сцяпанавіч арганізаваў і ўзгнагаліў "Звод беларускіх палітвізняў і ссыльных Літвы". Менавіта ён разам са старэйшымі віленчукамі зрабіў ўсё магчымае, каб вярнуць беларусам Вільні беларускую маёмасць - "дамкі братоў марыянаў" па вул. Жыгіманту, 12. Але гэта не атрымалася, дзякуючы. Дамкі нам не вярнулі, іх хутка прадалі, а гроши былі скрадзены.

Аляксей Сцяпанавіч прыкладаўся да стаціянарнага намагання на адкрыцці беларускай школы і факультэту беларускай мовы і літаратуры ў Віленскім пединіверсітэце.

Ён прымаў удзел амаль ва ўсіх сходах і імпрозах, з'ездах беларусаў свету і беларусаў Балты.

Асабліва працктыўны быў яго літаратурная дзеянасць. Апрача шматлікіх артыкулаў у газетах і часопісах ім выдадзеныя кнігі: "Выбраныя багам", "Сяргей Хмара", "Наваградская гімназія", "Мондзінская балада", "За калючым дротам", "Беларуская адысес". Кнігі выдаваў пад літаратурным псеўданімам Андрэй Чэмэр.

Роднымі, блізкімі, сябрамі і беларускімі суполкамі Вільні будзе праведзена вечарына, прысвечаная 100 годдзю Аляксею Сцяпанавічу Анішчыку - Андрэю Чэмеру.

Павал Саўчанка,
Вільні.

Сустрэча з галоўным рэдактарам

16 ліпеня 2012 года на сядзібе ТБМ у Менску адбылася творчая сустрэча з галоўным рэдактарам часопіса "Маладосць" Святланай Дзянісавай.

З уступным словам выступілі старшыня ТБМ Алег Анатольевіч Трусаў і ягоная намесніца Алена Анісім. Присутных было нямнога, але было вельмі цікава! Як адзначыла спадарыня Святлана, часопіс мае наклад каля 2500 асобнікаў, а ў ім працуја альбо славутыя журналісты (Віктар Кавалёў), альбо беларускі пісьменнікі (Анатоль Казлоў, Ірина Клімковіч, Віктарыя Трэнас, Рагнед Малахоўскі, Ціхан Чарнякевіч).

Святлана падзялілася думкамі пра змест і жызайн часопіса...

У нязмушанай гутары прынялі ўдзел актыўніцы ТБМ: Уладзімір Содаль, Ганна Хваль, Вольга Платонава.

Было зададзена шмат пытанняў. Асабістая я быў задаволены што наведаў у гэты сонечны дзень сядзібу ТБМ у Менску!

**Аляксей Шалахоўскі,
журналіст, гісторык
культуры.**

Школа традыцыйнага мастацтва фальклорнага гурта "GUDA"

GUDA запрашае ў Школу традыцыйнага мастицтва!

Традыцыйнае спеўнае мастицтва, традыцыйныя беларускія танец, рамёствы, стварэнне асабістага беларускага строю.

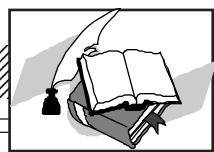
Кожны курс суправаджаецца ўводзінамі ў філософію і эстэтыку традыцыйнага мастицтва.

Для дзетак у праграму ўваходзіць знаёмства са старожытнымі легендамі, казкамі, гульнямі, святкаванне Каляды, Гуканне вясны, іншыя святы традыцыйнага календара, танцевальная рэспублікі.

Беларускамоўнае асяроддзе гарантуюцца.
Навучанне платнае.
Гарады, у якіх право-дзім навучанне - Менск, Палац, Наваполацк.

Усе выкладчыкі - спявачкі гурта GUDA, або запрошаныя намі найлепшыя знаўцы тутэйшых традыцый.

Тэлефонайце: 8-029-

Табло на прыпынку “Чэрвенскі рынак” стане беларускамоўным

**Грамадскае аб'яднанне
“Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны”**
220034, г. Мінск, вул. Румянцева, 13, тэл/факс 284-85-11.
Рэдакцыйны рэдактар У аддзленні №539 ААТ “Белівестбанка”, Мінск, код 739.

05 06 2012 г. № 37

Паважаны Мікалай Аляксандравіч!

У грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" паступаюць дзясяткі скаргай ад грамадзян Беларусі на адсутнасць беларускамоўнага афармлення першага электроннага табло на прыпынку грамадскага транспарту (прыпынак "Чэрвенскі рынак").

Складваецца ўражанне, што стваральнікі табло, на якім адсутнічае дзяржаўная беларуская мова, не падзяляюць думку Кіраўніка Беларускай дзяржавы: "На Беларусі ніколі не перасохнуць крыніцы народнай мудрасці, таленту, любові да роднай мовы, культуры і традыцый Бацькаўшчыны".

Просім Вас як мага хутчэй увесці дзяржаўную беларускую мову ў інфармацыі на афармленне новага табло.

З павагай,
Старшыня ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны"

Сп. М. А. Ладуцьку,
Старшыні Мінскага гарвыканкама,
220030, г. Мінск,
пр-т Незалежнасці, 8

Алег Трусаў.

Мінскі гарадскі выканавучы камітэт
Камунальнай транспортнай унітарнай
прадпрыемствама
"МИНСКТРАНС"
(Дзяржаўнае прадпрыемства "МИНСКТРАНС")

26.06.2012 № 16/09/577
На № 37 ад 05.06.2012.

Мінскі горадскі исполнительный комитет
Коммунальное транспортное унитарное
предприятие
"МИНСКТРАНС"
(Государственное предприятие "МИНСКТРАНС")

пер. Кооператыўны, 12, 220007, г. Минск,
тел. (017) 219 86 01, факс 222 94 84
e-mail: mail@minsktrans.by, www.minsktrans.by
Р.с. 301263759009 у файле № 527 "Белкооптор"
ААТ "ААБ Беларусбанк" г. Минск, код 254
АКПА 37628940, УНН 190500306

Грамадскае аб'яднанне
“Таварыства беларускай мовы імя
Францішка Скарыны”
вул. Румянцева, 13
220034, г. Мінск

Адказ на зверот

Паважаны Алег!

Ваш зверот па даручні Мінгарвыканкама разгледжаны дзяржаўным прадпрыемствам "Мінсктранс". Паведамлем Вам, што па вынікам тэставай эксплуатацыі табло ў канструкцыю і сістэму перадачы інфармацыі ўносяцца змененні, у тым ліку прадугледжаны пераход на беларускую мову.

Генеральны дырэктар прадпрыемства

Л. Т. Папяноч.

Мастацтва - маё жыщё

18 ліпеня 2012 года ў Палацы мастацтва ў Менску адбылося адкрыццё персанальнай выставы Сямёна Ціханавіча Абрамава "Мастацтва - маё жыщё", якая прысвечана 75 - годдзю мастака.

Сямён Ціханавіч нарадзіўся 25.06.1936 г. у вёсцы Слабада, Гагарынскага раёна Смаленскай вобласці. Скончыў Горкаўскую мастацкую вучылішча (1957г.). Вучыўся ў М. Вядзенскага. Удзельнік мастацкіх выстаў з 1961 г. працуе ў станковым жывапісе ў жанры карціны, пейзажа, нацорморта, партрэта, акварэлі, манументальна-декаратыўным мастацтве.

Творы знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь Магілёўскім абласным мастацкім музеі імя П. Масленікава, Чা-

лябінскай карцінай галерэі, "Цэнтральным музеем найноўшай расейскай гісторыі" у Москве, фондах БСМ, выставачным аб'яднанні "Цэнтральны Дом мастака" у Москве, у музее-садзібе А.С. Пушкіна ў сяле Міхайлаўске, у Бабруйскім гарадскім краязнаўчым музеі, у Менскім музее сучаснага выяўленчага мастацтва, у Заслаўскім мастацкай-этнаграфічным музеі. Сябар Беларускага саюза мастакоў з 1970 года. Жыве ў г. Бабруйску. Творчасці аўтара ўласціва майстэрскае валоданне тэхнікай акварэлі, у якой ён стварае значную частку сваіх твораў. Адметная рыса Сямёна Ціханавіча - яго высокая грамадзянская пазіцыя ў творчасці.

Ствараючы цэлую галерэю сваіх вядомых сучаснікаў, ён не толькі рэалізуе сябе як мастак, але і аддае даніну павагі гэтым вялікім людзям. На выставе прадстаўлена 70 работ (графіка, жывапіс). На адкрыцці выставы з добрымі словамі пра мастака выступілі: Рыгор Сітніца, іярэй Кірыл Шолкаў, Ларыса Фінкельштэйн, Уладзімір Савіч.

Трэба адзначыць, што

мастак шмат вандруе і ўдасканальваецца.

Ён пабываў: ў Англіі, Францыі, Італіі, Іспаніі, Грэцыі, Мальце, Партугалиі, Польшчы і Расіі...

Трэба адзначыць, што

выставка выклікала вялікую цікаўасць сярод гасцей і жыхароў сталіцы!

Аляксей Шалахоўскі,
журналіст, гісторык
культуры.

30 ліпеня

у межах кампаніі "Будзьма" адбудзеца творчая сустрэча з

Алегам Хаменкам "Дзяжурны па краіне"

Сустрэча праводзіцца на сядзібе ТБМ па вул. Румянцева, 13.

Пачатак - 17. 30. Уваход вольны.

Поўная адлічбоўка “Нашага слова”

Kamunikat.org распа-
чаў праект па поўнай адліч-
боўцы (сканаванні і выстаўцы
ў фармаце PDF) усіх нумароў
газеты “Наша слова”, пачына-
ючы з 1990 года.

Kamunikat.org ставіць
перед сабой задачу адлічваць
усё “Наша слова” да канца года. Аднак за 1990-я і
да 2005 года электронныя
версіі газеты не захаваныя,
тому выйсце адно - сканаваць
папяровыя варыянты газеты,
між тым партал не мае поўнай
падшыўкі “Нашага слова”. На-
ступных нумароў у рэдакцыі
няма:

1990 г. - 4,5, 9 і чарговыя да
канца года;

1991 г. - 1, 3, 8, 9, 11-17, 20 і
чарговыя да канца года;

1992 г. - няма зусім;

1993 г. - няма зусім;

1994 г. - 1-16, 20-38, 40 і
чарговыя да канца года;

1995 г. - 6-7, 13, 17, 26, 39, 47,
50 і чарговыя да канца года;

1996 г. - няма зусім;

1997 г. - 1-14, 19 і чарговыя да
канца года;

2000 г. - 3, 4, 28, 36, 38;

2001 г. - 2, 4, 7, 10-14, 18-28,
37, 40 і чарговыя да канца года;

2002 г. - 6, 7, 10, 27, 38 і
чарговыя да канца года;

2003 г. - 12, 18, 28, 30-32, 35 і
чарговыя да канца года;

2004 г. - 25, 41-44, 48 і чар-
говыя да канца года;

2005 г. - 1-5, 7, 9-24, 33, 48 і
чарговыя да канца года;

2006 г. - 3-8, 11, 13, 19, 21-23,
40 і чарговыя да канца года;

2007 г. - 11-14, 27-28, 31-32,
43, 46, 49.

Рэдакцыя парталу

Kamunikat.org звязаецца да

чытачоў “Нашага слова” ўсіх
пакаленняў дапамагчы ў атры-
манні папяровых асобнікаў га-
зеты ў адпаведнасці з спісам.

Рэдакцыя лічыць матэ-
рыял, апублікаваны за гэтыя
22 гады ў “Нашым слове”,
унікальным і ўнікальным
імкнені зрабіць яго доступным
для ўсіх і за ўсе

той, хто захоча дапа-
магчы ў гэтым супраўды важнай
справе, можа скантактаваць
непасрэдна з Kamunikat.org па
электроннай пошце.

Жыхары Менска можуць
прыносіць нумары “Нашага слова” ў сядзібу ТБМ па
Румянцева, 13. Астатнія Беларусь можа дасылаць газету
у рэдакцыю “Нашага слова”:
231282, Ліда-2, п/с 7. Асабліва
важна знайсці нумары за 1990-
1997 гады.

**беражы лес – чытай кнігі на
камунікат.org**

Пакой-музей драўлянай лыжкі

Беларуская
мова і беларуская
культура трymаюцца
і развіваюцца,
дзякуючы настомнай
працы супраўдных
рупліўцаў,
шчырых патрыётў
Беларусі па ўсіх рэ-
гіёнах. Нядаўна ў г. Беразіно быў ство-
раны музей драўлянай
лыжкі, а інфар-
мацыя пра гэта і іншыя
мясцовыя ці-
кавыя імпрэзы зме-
шчана на адмысловы
сайце. Магчы-
ма, хтосьці захоча
наведаць не толькі
інтэрнэт-сторонку,
але і сам музей.

Пакой-музей драўлянай
лыжкі адкрыты 30 верасня
2010 года ў рамках рэалізацыі
абласной доўгатэрміновай пра-
граммы "Традыцыйная куль-
тура і дзеці".

У пакой-музее сабраны
і захоўваюцца драўляныя лыж-
кі, вырабленыя як майстрамі
Бярэзінскага раёна, так і май-

стрямі Менскай вобласці, удзе-
льнікамі I абласнога свята
драўлянай лыжкі "Бярэзінскія
лыжкі", якое адбылося 17
ліпеня 2010 года ў горадзе
Беразіно.

Ганаровая права ад-
крыць пакой-музей, перарэ-
заны чырвоную стужку было
прадстаўлена майстрам Я.П.
Осіпаву і В.А. Мурашку.

Наведальнікі пакоя-
музея не толькі могуць азна-
ёміцца з творчасцю лыжкароў,
але і паспрабаваць лыжку ў тэхніцы
папяровая філігрань. У пакой-
музее захоўваюцца друкаваныя
матэрыялы аб майстраках і лыж-
карскім майстэрстве.

Nash kar.

Загадкі знаёмыx малюнкаў - Смольгаў

Тым, хто займаецца даследаваннем свайго рада-воду або краязнаўствам, добра вядома: факт нараджэння ў дадзенай мясцовасці чалавека, які з цягам часу зрабіўся знамітым, не толькі дадае вядомасці гэтаму населенному пункту, але і падобны ліхтару, што ярка асвятляе нябачны ў змроку дробны гісторычны дэталі, на якія, каб гэтага святла не было, ніхто не зварнуў бы увагі.

Можна лічыць, што раздіме маіх продкаў - вёсцы Смольгава Любанская раёна Менскай вобласці - пашанцавала двойчы: па-першы, тут нарадзіўся вядомы беларуска-польскі паэт і пісьменнік сярэдзіны XIX стагоддзя Ўладзіслаў Сыракомля (Людвік Уладзіслаў Францішак Кандратовіч, 1823 - 1862). Па-другое, факт нараджэння паэта на смольгаўскай зямлі прыцягнуў увагу да гэтага месца не менш вядомага беларускага мастака-вандроўніка Напалеона Орды (1807 - 1883), аўтара шматлікіх замалёвак старадаўніх беларускіх архітэктурных краявідаў, які намаляваў месца нараджэння паэта.

Напалеон Орда, які ўдзельнічаў у паўстанні 1831 г., вымушаны быў эміграваць у Еўропу і вярнуўся на раздіму толькі ў 1856 г., пасля авіяшчэння амністы ўдзельнікам паўстання. Нягледзячы на складаныя жыццёвые аbstавіны, ён штогод здзяйсняў вандроўкі, падчас якіх рабіў замалёўкі славутых мясцін роднага краю.

Паколькі мaeе продкі паходзяць са Смольгава, мayne вельмі зацікавіла, што за пабудовы адлюстраваў мастак у Смольгаве, і цi могуць яны мець дачыненне да маіх продкаў?

Вёска Смольгава існуе і цяпер. Але ў тия часы, калі там нарадзіўся будучы паэт і пісьменнік, як і ў тия, калі Смольгава наведваў мастак Напалеон Орда, гэты населены пункт фактычна складаўся з некалькіх частак. У сярэдзіне была размешчана вёска Смольгава, у якой жылі сяляне. З абодвух яе бакоў, усходняга і заходняга, месціліся паселішча чыншавай шляхты - засценкі - Смольгаў Вялікі і Смальгавок адпаведна. І на ўскрайках - усходній і заходній - месціліся два фальваркі, якія зваліся таксама: фальварк Смольгаў Вялікі і фальварк Смальгавок.

Кожны фальварк быў асобнай гаспадаркай, дзе вырошчвалася збожжа і вырабляліся розныя сельскагаспадарчыя прадукты, як для патрэбы гаспадароў, так і на продаж. Акрамя палеткаў, агародаў і сенажацій, у склад фальварка ўваходзіў комплекс гаспадарчых і жылых пабудоў, галоўнай з якіх быў пансki (жылы) дом. Смольгаўскія землі з пачатку XIV стагоддзя з цягам наступных чатырох стагоддзяў належалі зямельным магнатам князям Радзівілам, якія аддавалі свае шмат-

лікія маёнткі ў арэнду менш заможнай шляхце, т.зв. пасэсарам. Адным з такіх пасэсараў і быў бацька паэта - Аляксандр Каятан Кандратовіч, які арандаваў фальварк Смольгаў Вялікі.

З жыцця писца Ўладзіслава Сыракомлі вядома, што сям'я Кандратовічаў з'ехала са Смольгава, калі паэту не было шчэ і двух гадоў. У знамітым нарысе Сыракомлі "Вандройкі па маіх быльых ваколіцах" [17] аўтар не прысыцьці Смольгаву аніводнага радка: Уладзіслаў жадаў быць прайдзівым перад сваім будучым чытачом - смольгаўскіх ваколіц на малапечтву ён праства не памятаў. Адсутнічаюць звесткі аб смольгаўскім перыядзе жыцця і ў шматлікіх біографіях паэта. Аўтар жа найбольш грунтоўнай біографіі Ўладзіслава Сыракомлі польскі даследчык Фелікс Фарнальчык у сваій кнізе "Hardy Lirnik Wioskowy" [22] у якасці ілюстрацыі жыцця сям'і Кандратовічаў у Смольгаве прапануе толькі артыкул з выдання "Slownik geograficzny Królestwa Polskiego ..." [23] ды апісанне вядомага ўсім малюнка Орды.

У фондах Нацыянальнага гісторычнага архіву Беларусі (НГАБ) мaeе вялікую калекцыю інвентароў смольгаўскіх фальваркаў, якія датычацца перыяду ўладання імі Радзівілаў (1713-1888 гг.).

Пашучаем жа звесткі пра жыццё сям'і Кандратовічаў у Смольгаве на старонках гэтых інвентароў, пачаўшы з вядомай нам даты ад'езду сям'і са Смольгава.

Насамрэч, у інвентары фальварка Смольгава Вялікага за 1822 г. [5] на першай старонцы адзначана, што "фальварак знаходзіцца ў арэндной пасэсії ў вяльможнага Аляксандра Кандратовіча", а ў наступным інвентары [6] складзеным ў ліпені 1825 г., стаць прозвішча ўжо іншага пасэсара.

У ранейшых інвентарах пасэсія Кандратовіча пазначана ў 1818, 1816 і ў 1810 гг. [4,3,2], а ў інвентары за 1808 г. пасэсар наогул не пазначаны. Можна заўважыць, што інвентары, на якіх стаць прозвішча Кандратовіча, напісаныя вельмі ахайнай, прыгожым, каліграфічным почырком - магчымы, гэта і ёсьць почырк самога арандатара. Калі згадаць, што почырк - адна з характарыстык асобы чалавека, можна выказаць загадку, што таксама дбайна і акуратна кіраваў Кандратовіч гаспадаркай фальварка.

Такім чынам, мы можам адзначыць факт, пацверджаны дакументамі: Аляксандр Кандратовіч быў пасэсарам смольгаўскага фальварка на працягу не менш, чым 15 гадоў: з 1810 па 1824 гг.

Хочацца адзначыць, што Кандратовіч быў вельмі рулівым і дбайным гаспадаром! У апісаннях гаспадаркі сустракаюцца "пні чпол старых і младых", вабіць вока і садочак у канцы

вічы не займаіць хлебаробствам самі. На палетках фальварка працавалі "падданыя" - сяляне найблізкай вёскі Смольгава, "узятыя ў арэнду" разам з фальваркам. У інвентарах адзначана іх колькасць: у розныя часы ад сямі да дзесяці сём'яў. Няшмат, але ж гэта былі прыгонныя, прыпісаныя да фальварка.

Згаданы вышэй біограф Сыракомлі, польскі даследчык Ф. Фарнальчык у сваій кнізе [22] выказвае меркаванне: "Кандратовічы былі людзімі сціплымі і не варожымі нікому. На зямлі, якую арандavalі, карысталіся, па-праўдзе, працай сляян (паэт назаве іх "работнікамі"), але няма нават падстад'я дапушчаць, каб магла іх спаткаць з боку панства Кандратовічаў якай-колькве крыва" (тут і ў далейшым пераклад з польскай зроблен аўтарам артыкула - заў. аўт.).

Гэты выраз можна было бы лічыць праста "рэверансам" Фарнальчыка ў бок паэта, калі б аўтарам даволі нечакана не было знойдзена дакументальнае пацвердженне гэтаму выказванню ў метрычных кнігах Ярэміцкай царквы Раства Багародзіцы Бабруйскага павету. У страшэнным 1812-м, калі агульная смяротнасць насељніцтва ўзрасла ў тро разы, калі ўпершыню на ўрадлівой глебе Случчыны ў метрычных записіцах цэрквой з'явіліся прычыны смерці "з голаду" і "з цынготнай хваробы", калі пра памерлых ў росківе жыцця (ва ўзросце 15-50 гадоў) святары пісалі, што смерць іх была "натуральна", - у вёсцы Смольгава НІВОДЗІН селянін не памёр ад вышыні называных прычын. У 1812-м заіктавана толькі дзе смерці: адно немаўля памерла "з воспі", адзін дарослы - "з гарачкі".

Вернемся ізноў да інвентароў: звернем увагу на пералік будынкаў фальварка Вялікі Смольгаў у інвентары 1816 г. [3]: "Жылы дом, пякарня, спіжарня (сховішча прадуктаў, найчасцей муку ды круп), два гумны (месца для сабранага збожжа і малацьбы), дзе адрыны (месца для захоўвання сена, саломы),abora (памяшканне для кароў), сырніца (асобны будынак для захоўвання і прасушкі сыр'ю), піўніца (склеп для захоўвання піва, квасу, малака, садавіны і гародніны), сушня (будынак для сушкі збожжа і лінъю), крама." У 1818 г. да гэтага спісу будынкаў былі дададзеныя эканамічны дом і два свіронкі (у іх захоўвалася адборнае аблакічнае збожжа), у 1822 г. - вазоўня (сховішча калёс і павозак), хлявочак, бровар (тут гатавалі піва і гнілі гарэлку), сажалка (не толькі дзеля рыбагодлі ды купання, але і дзеля броварных тэхналогій).

Адчуваецца, што Кандратовіч быў вельмі рулівым і дбайным гаспадаром! У апісаннях гаспадаркі сустракаюцца "пні чпол старых і младых", вабіць вока і садочак у канцы

города, у якім "...дрэўцы вішань, колькі яблань і грушак, знаходзяцца тамака і хмельнікі..." Нават, завітаўшы сюды ў думках, хочацца пагасціць тут даўжэй: усё магчыма зрабіць гаспадар, каб яго жонка і будучыя дзеці мелі неабходнае для забяспечаннага жыцця. Нават не хочацца згадваць пра тое, што сям'я праз якіх два гады раптам з'едзе з гэтага "зямнога раю" па невядомай прычыне.

З дапамогай інвентара 1822 г. [5] паспрабуем убачыць, якім быў жылы дом звонку і знутры акурат перад нараджэннем будчага паэта: "Жылы ДОМ стары..."

Колькі ж гадоў ён праставаў? У інвентары 1810 г. акурат і дакладны Кандратовіч занатоўвае: "Дом жылы з ганкам на 4-х слупах пабудаваны ў 87 (1787 - заў. аўт.) годзе"

"...даўжыня ў локіцах 40, шырыня 18..."

Хутчэй за ёсё, ў 1822 г. у якасці меры даўжыні ўжываўся так званы "варшаўскі" локаць, роўны 0,596 м. Пепаробім памеры дома ў больш звыклую для нас метрычную сістэму - атрымаем калі 24 м х 11 м - больш за 260 кв.м плошчы!

"...дранкі амі крыты..."

Дранкі - доўгія і тонкія сасновыя дошчакі, якія замацоўваліся па даху гарызантальнymi радамі. У 2011 г. аўтару пашчасціла знайсці рэшткі такога даха на старым будынку ў суседній вёсцы недалёка ад Смольгава (гл. фота).

Дранкі - дранкі крыты, прыступкі з парэнчамі. Дзверы адзінчы на бегунах (адмысловая драўляная прылада, якай замяняе дзвірныя завесы - заў. аўт.) і зашчапаках з прабоямі."

"Ва ўсёй хаце вокна вялікіх з шкла белага ў малых рамах - восем, вокнаў той жа величыні з шкла дробнага - пяць."

Дзярэй адзінчы на бегунах з дошак столярскай работы - усе без якіх-небудзь вокнаў - 14, з іх на завесах і кунах жалезных - сем, на бегунах - 8 (усяго - 15! - заў. аўт.), пры іх клямак дзве, зашчапака з прабоямі пяць"

Трохі здзіўляе вялікая колькасць дзвярэй: пяцьнаццаць - на восьмі памяшканнях у доме. Мабыць, у большасці памяшканні былі прахаднымі - у тых часы гэта не лічылася ня-

зручным (нагадаєм сучасныя тэндэнцыі рабіць кожны закутак абасобленным).

"Печай ардынных з кафлі зялёной трэы, печ крыжовая цагляная адна, звычайная з кафлі шэрай адна. Камінкоў малых трэы."

Вядома ж, печы з пры-

Ты павая унутраная кампаніоўка панска гарада ў тия часы была трохчасткай. Частку даўжыні займалі скразныя сенцы, зробленыя пасярэдзіне будынка, з якіх было два выхады: з аднаго боку на ганак, з другога - у сад. Паабапал месціліся жылія памяшканні.

"...у ім з аднаго боку пакой вялікі - 1, менишы - 2, з іх у адным - перагородка..."

Гэта апісанне "панска" палавіны дома, якое змаймала трапіну агульнага пляцу: па сучасных мерках, калі 80 кв. м на сям'ю з трох чалавек - зусім нялага.

"...з другога боку хата чаладная - 1, камора - 1, спіжарня - 1, сенцы - 2"

Гэта гаспадарчая палова, дзе месціліся памяшканні

гожай зялёной кафлі былі на панска палове хаты, гэта жа, як і трэы невялікіх камінка, якія выкарыстоўваліся не столькі для цяпла, колькі для асвятлення ў вечэрні час. На гаспадарчай палавіне - крыжовая печ для гатавання ежы і звычайная - для алагравання.

"Падлога ў пакоях і адных сенцах з дошак, у асцатніх з гліны. Ашаалёўка сцен паўсюдна з дошак. Комінаў над дахам выведзеных два."

Градыцыя аўдзінчы на бегунах некалькіх печаў паўстала яшчэ ў часы Рэчы Паспалітай, калі падаткі плаціліся "падымна" - у залежнасці ад колькасці комінаў - "дымоў" у гаспадарцы.

"ГАНАК стары, на ча-

тырох слупах усталяваны,

(Прачаяг у наст. нум.)

Кандратовічі пражылі ў Смольгаве 15 гадоў: даўжэй, чым у іншых фальварках, якія яны брали ў арэнду пасля: у Ясковічах - 6 гадоў (1825-1831), у Кудз

У падарожжы з тым, хто захаваў сэрца Гародні

15 ліпеня ў рамках вандроўкі "Каралеўская Гародня" экспурсію па Фарным Касцёле імя Св. Францішка Ксаверия здзейсніў лідар "Руху "За свабоду" Аляксандр Мілінкевіч.

З 1986 года сп. Мілінкевіч на працы 9 гадоў вёў краязнаўчу перадачу "Па вулках старога горада" на Гарадзенскай тэлевізіі, распавядаў пра гісторыю, дэмантраваў старыя гравюры, паштоўкі, мапы, фотаздымкі. Месцічы нібыта нанава адкрывалі свой горад.

У 90-тых гадах А. У. Мілінкевіч ачольваў гарадскую камісію па тапаніміцы, у склад якой уваходзілі вядомыя гісторыкі, культуролагі, краязнаўцы. У Гародні першымі ў краіне былі вернуты вернікам усе храмы, на якія яны прэтэндавалі.

"Акт аб праве нашага горада на самакіраванне (Магдэбургскае права), валоданне гербам, пячаткай і будаўніцтва ратушы з гарадзінкам быў падпісаны Вялікім князем Аляксандрам у маіх родных Бершах у дзень Святога Бенедыкта ў 1496 годзе", - распавёў спадар Мілінкевіч.

Каралеўская Гародня

Адзін з самых старых гарадоў Беларусі ўпершыню быў узгаданы ў Іпацьеўскім летапісе ў 1128 годзе. У 1376 годзе Гародня была далучана да ўладанняў князя Вітаўта.

У 1576 - 1586 гадах у Гародні знаходзілася рэздэнцыя карала Рэчы Паспалітай Стэфана Баторыя. Ініцыятыва заснавання калегіума езуітаў у Городні належала Стэфану Баторыю, які запавядаў у 1585 годзе для гэтага 10 тыс. польскіх злотых.

Касцёл быў закладзены па плану італьянскага архітэктара Яна Марыі Бэрнардоні на заходнім канцы рынку, побач з драўляным, пазней вымуральным, Найсвяцейшым Касцёлам Панны Марыі, які пазней доўгі час быў вядомы пад назімай "Фара Вітаўта".

Касцёл Святога Фран-

цішка Ксаверия, буйнейшы рыма-каталіцкі храм у цэнтральнай частцы Гародні, будаваўся з 1678 па 1772 гады. Адначасова існаванія і да 1773 году ён належаў да гарадзенскага езуіцкага калегіума, з 1797 года стаў фарным касцёлам, з 13 красавіка 1991 года - катэдрай новаўтворанай Гарадзенскай дыяцэзіі. 15 снежня 1990 года Ян Павел II надаў храму тытул меншага базылікі.

30 траўня 1700 году ў ім была праведзеная першая імша. Ганаравое прысвячэнне св. Францішку Ксаверію адбылося 6 снежня 1705 года біскупам хэлмскім Тэадорам Патоцкім у прысутнасці саюзнікаў у вайне супраць Швеціі - карала Рэчы Паспалітай Аўгуста II і расейскага імператара Пятра I, які ўкленчыў перад прыгажосцю ўбранства алтара касцёла.

Гарадзенскі стараста Антоні Тызенгаўз (1733-1785) заснаваў у Гародні і ваколіцах шмат мануфактур (суконную, палатняную, металічных вырабаў і інш.). Некаторыя мануфактуры праіснавалі да сярэдзіны 1790-х гадоў. Па ініцыятыве Антонія Тызенгаўза ў 1770-1780 быў пабудаваны жылы, адміністрацыйны і культурны комплекс Гарадніца, заснаваны тэатр і театральная школа, музычная капэла, школы: акушэрская, ветэрынарная, чарчні і малярні, бухгалтарская і рапункава, землямерная, будаўнічая, кадэцкі корпус, бібліятэка і музей гісторыі прыроды, закладзены батанічны сад - першы ў Рэчы Паспалітай і найбуйнейшы ў Еўропе.

Тут працаваў выбітны французскі вучоны Жан-Эманюэль Жылібер (цяпер яго імя носіць Стары парк ў Гародні - былы батанічны сад). У каралеўскай друкарні выдаваліся на польскай мове "Gazeta Grodziska" (1776-1783), "Wiadomości Grodziskie" 1792), "Kurier Litewski" (1796-97) і "Kalendarz gospodarski".

Антоні Тызенгаўз нарадзіўся ў сям'і багата гарадзенскага купца і ўплывовага вяльможы Бенедыкта Тызенгаўза. Адукацыю атрымаў у езуіцкай калегії ў Вільні. З ранняй маладосці ён сардечна пасябраваў з будучым каралём Станіславам Аўгустам Панятоўскім. Абодва разам выхоўваліся ў Вільні і там жа разам ўнікаў ў першую тайміну палітыкі. Разам засвойвалі праграму прагрэсіўных рэформаў Чартарыскіх, разам марылі аб цылізациі Польшчы і вызваленні ён ад саксонскай манархіі.

Уступіўши на трон, Станіслаў-Аўгуст, які ведаў гаспадарчыя і арганізацыйныя таленты прыяцеля, адрэзў дверы ў му пасаду надворнага літоўскага падскарбія. Пасада гэтая значыла шмат, паколькі з ёй было звязана

Хаўер (Навара, Іспанія) 7 красавіка 1506 г. Ва ўзросце 19 гадоў Францішак Ксаверій адправіўся вучыцца ў Парыжскім універсітэту, дзе атрымаў ступень ліцэнцыята ў 1530 годзе. Ён працягнуў вучыцца тэалогію і пазнаёміўся з Ігнатам Лаёлам. 15 жніўня 1534 у капліцы Манмартра Ігнатам Лаёлам сумесна з Францішкам Ксаверіем, Пятром Фаберам, Якавам Лайнесам, Альфонсам Сальмеронам, Мікалаем Альфонсам Бобадзілья і Сымонам Рафрыгесам прынеслі клятуму прысвяціць сваё жыццё Богу. Гэта было падставай стварэння Таварыства Ісуса."

Мецэнат і фундатар

У другой палове 18 стагоддзя Гародня стала буйным гандлёвым і рамесным цэнтрам не толькі Рэчы Паспалітай, але і Еўропы.

Як даведаліся падарожнікі, у правай частцы касцёла знаходзіцца барэльеф і помнік Антонію Тызенгаўзу - палітычнаму і грамадскому дзеячу Вялікага Княства Літоўскага, аднаму з таленавітых гарадзенскіх мецэнатаў.

Гарадзенскі стараста Антоні Тызенгаўз (1733-1785) заснаваў у Гародні і ваколіцах шмат мануфактур (суконную, палатняную, металічных вырабаў і інш.).

Некаторыя мануфактуры праіснавалі да сярэдзіны 1790-х гадоў. Па ініцыятыве Антонія Тызенгаўза ў 1770-1780 быў пабудаваны жылы, адміністрацыйны і культурны комплекс Гарадніца, заснаваны тэатр і театральная школа, музычная капэла, школы: акушэрская, ветэрынарная, чарчні і малярні, бухгалтарская і рапункава, землямерная, будаўнічая, кадэцкі корпус, бібліятэка і музей гісторыі прыроды, закладзены батанічны сад - першы ў Рэчы Паспалітай і найбуйнейшы ў Еўропе.

Адзін з алтароў касцёла, як распавёў спадар А. Мілінкевіч, прысвечаны святому Казіміру.

Казімір быў падарожнікі, каралям, каралеўскимі кіраўнікамі ў Літве, званымі тады "сталовымі маёнткамі", або "еканоміямі". Надзелены ўладай, фінансамі і бязмежнымі даверамі карала, Тызенгаўз прыступіў да справы. План яго быў ашаламляльна грандыёзны, вельчыны, патрыятычны!

Праз некаторы час абодва цэнтры літоўскіх эканомій - Гародня і Шаўляй - напоўніліся натоўпамі рознамоўных спецыялістаў, выпісаных за добрыя гроши з-за мяжы. Тызенгаўз прыступіў да справы. План яго быў ашаламляльна грандыёзны, вельчыны, патрыятычны!

На гэтых фабрыках вырабляліся самыя розныя рэчы - і прадметы першай неабходнасці, і прадметы самай вытанчанай раскошы: сукно, палатно і персідскія дываны, каплюшы, панчохі і залатыя галуны для афіцэрў, шпількі, іголкі і галандскія карункі для дам, сучасныя карэты і іграчныя карты. Ён ставіў млыны, бровары, маслабойні, механічныя майстэрні, фарбавальні для тканін і скury. Адкрываў ўласныя тэкстыльныя крамы і галантарэйныя крамы. Гэта была рэвалюцыя, якую навакольная літоўская пушча не бачыла з часоў, калі ёй па загадзе літоўскага князя Ягайлы руйнавалі алтары паганскіх багоў.

Антоні Тызенгаўз пакінуў па сабе памяць у самых разнастайных праявах. Помнікі архітэктуры, мабыць, самыя значныя. Гэта была рэвалюцыя, якую навакольная літоўская пушча не бачыла з часоў, калі ёй па загадзе літоўскага князя Ягайлы руйнавалі алтары паганскіх багоў.

Казімір (1458 -1484) - літоўскі княжыч і польскі каралевіч, святы заступнік Польшчы і Літвы, лічыцца заступнікам моладзі. Ён быў прадстаўніком дынастыі Ягелонаў. Унук Ягайлы, сябра і сын карала польскага і вялікага князя літоўскага Казіміра IV і Эльжбеты Ракушанкі нарадзіўся ў Кракаве 3 кастрычніка 1458 года. Да дзеяціяў яго выхоўвалі адукацыю ў гуманістычным духу. Сярод яго настаўнікаў были гісторык Ян Длугаш і паст Калімах, а таксама Станіслаў Шыдлавецкі.

Пры жыцці Казіміра звяртаўся на сябе ўвагу сучаснікі адукаванасцю, ціпласцю і пабожнасцю. Аб надзвычайной набожнасці каралевіча пісалі ўсе яго біёграфы. Ён праражыў нядоўгасць жыцця, узленічнічаў у вайсковых паходах.

У 1613 годзе святы Казімір быў абвешчаны патронам Вялікага Княства Літоўскага і з тых часоў лічыцца галоўным апекуном Літвы, у 1636 годзе ён аўтэйлены заступнікам Літвы і Польшчы.

Маці Божая Кангрэгацкая

На Беларусі захавалася каля 40 абрэзу Маці Божай

Снегнай, намаляваных пераважна алеем на палатне ў XVII-XVIII стагоддзях. Адной з іх з'яўляецца абрэз Маці Божай Кангрэгацкай, прывезены ў сярэдзіне XVII ст. з Рима праўніцямі літоўскіх дамініканцаў і падораны канцлеру Станіславу Радзівілу. З 1664 года абрэз знаходзіцца ў катэдralных саборах св. Францішка Ксаверия ў Гародні. У 1686 г. камісія ад віленскага біскупа прызнала абрэз цудоўным. Абрэз быў ўпрыгожаны шатамі і каронамі ў першай палове XVIII ст. Срэбная рама ў стылі ракаю была выканана ў 1761 гданьскім золотнікам Францішкам Ксаверіем ў Гародні.

Абрэз Маці Божай Кангрэгацкай у Гародні з'яўляецца копія Абрэзу Маці Божай Снегнай з рымскай базылікі Санта Марыя Маджорэ - адной з самых вядомых і старых жыццяў на хрысціянскім свяце. У XVII-XVIII ст. яе копіі разышліся па многіх краінах Еўропы.

28 жніўня 2009 года ў Гародні адбылася ўрачыстасць, прысвечаная карананію абрэзу Маці Божай Кангрэгацкай папскім каронамі і 300-гадоваму юбілею асвячэння кафедральнай базілікі.

Святы Казімір

Адзін з алтароў касцёла, як распавёў спадар А. Мілінкевіч, прысвечаны святому Казіміру.

Казімір (1458 -1484) -

літоўскі княжыч і польскі каралевіч, святы заступнік Польшчы і Літвы, лічыцца заступнікам дынастыі Ягелонаў. Унук Ягайлы, сябра і сын карала польскага і вялікага князя літоўскага Казіміра IV і Эльжбеты Ракушанкі нарадзіўся ў Кракаве 3 кастрычніка 1458 года. Да дзеяціяў яго выхоўвалі адукацыю ў гуманістычным духу. Сярод яго настаўнікаў были гісторык Ян Длугаш і паст Калімах, а таксама Станіслаў Шыдлавецкі.

Падчас святой Імшы цудадзеини абрэзу Маці Божай Кангрэгацкай быў укаранаваны папскім каронамі. У той урачысты момант са слязамі на вачах верніка слухалі эмажыны выступі арцыбіскупа Тадэвуша Кандрусевіча, з біскупскага асвячэння якога пачалося адраджэнне Каталіцкага Касцёла на Беларусі і адраджэнне культуры Маці Божай Кангрэгацкай.

"Маё служэнне ў якасці святара і біскупа на Беларусі, і асабліва ў Гародні, было непарыўна звязана з гэтым храмам і гэтым абрэзом. Добра памятаю: калі я быў

яшчэ вучнем сярэдняй школы, бацька вазіў мяне ў фарны касцёл, да абрэзу Маці Божай Кангрэгацкай, і гаварыў "Хочаш добра вучыцца - маліся да Маці Божай, якую яшчэ называють Студэнцкай".

Калі наступіла свабода веравызнання, культ Маці Божай Кангрэгацкай адрадзіўся.

Карананія абрэзу - гэта вялікі дар для мясцовага Каталіцкага касцёла, але таксама і важнае заданне. Новы час - час рэлігійнай свабоды і пачатку тэрэціяга тысячагоддзя - павінен стаць часам міласэрнінга

насці, часам духоўнага адраджэння, часам збаўлення.

Святы Кангрэгацкай горада

Пасля азнямлення гасцей з інтэр'ерамі касцёла спадар Мілінкевіч даў матчынасць вандроўнікам падніяцца праз

I сам-насам паэт застаецца

Івану Лапо - 55 гадоў!

Іван Лапо па прафесіі - журналист, па прызванні душы - краянер, зневац. Народзіўся ў 1957 годзе ў вёсцы Асмоловічы Клімавіцкага раёна. Скончыў Асмоловіцкую сярэднюю школу (1974 г.) і Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. Леніна (1991 г.), працаўшы ў Клімавіцкай і Хоцімскай раённых газетах.

Член грамадскага аўдзяднання "Беларускі саюз журналістаў". Аўтар краязнаўчай кнігі "Асмоловічы".

Друкаваўся ў калектывным зборніку "Дняпроўская хвалі" (1993 г.), з літаратурнымі творамі выступаў ў часописах "Першаквет", "Маладосьць", у весніку "Надежда", а таксама ў раённых, абласных і рэспубліканскіх газетах.

НАРАДЖЭННЕ ВЕРША

Перад мною - ліст чистай паперы,
І якія прадпрыніць тутка меры.
І ўжо цешаць у думках мары,
І палоніць пазіі чары.

І сам-насам паэт застаецца,
Прыдарожнаю стужкай
думка віеца,
І кладуцца радок за радком,
Паглядаеш на іх ты крадком.

Тут і гонар твой, і сумленне,
І чароўнае захапленне
Родным словам і табою, мой краю,
Я жыву ўспамінкам аб маю!

ЧАС

Мне мала часу застаецца,
Лічу штодня!
А ён, глядзіце, так нясеца.
Не ўгледжу я!

На працы, дома і на дачы
Бяжыць імкліва гэты час,
А той істотней жа аддачы
Глядзіш - няма, запэўню вас!

ВЕЧНАСЦЬ

Мы ўсе на зямлі - не вечныя!
І думкі мае і тваа адвечныя
Пра пражытыя дні,
Гадзіны, хвіліны, памкненні...
Адкінем у бок сумненні:
Вечнасць, яна і ў імгненні!

САМОТА

За акном - непагода
Дзён ужо колькі,
Мокрадзь на двары,
Толькі, толькі, толькі
Не для дзетвары!

Чуцен голас звонкі
З вуліцы і з дому,
Весялосць і смех,
Але мне самому
Сумна, як на грэх.

СПЕЎ ЖАЎРУКА

Спеў жаўрука -
Нібы паўнаводная рака!
Лъеща песня ягоная
У жыццё ўлюблёна,
Аб вясне-красе,
Ды хуткай летніяй расе.
Яшчэ аб хлебным полі
І аб нашай долі.
Няхай шчаслівай будзе,
Верце ў гэта, людзі!
Усё перамелецца,
Кожнаму адмерыцца.

СПАТКАННЕ

Спатканне,
Як чыстае ранне
Веснія парой у май,
У нашым вясковым гаі.
Як вясёлкі на небе дуга,
Пасля - па дзяўчынне туга
І пошык звонкага салаўя
Гэта таксама я - радзіма мая.

ПАПРОК

Ты папракаеш, а я крыйду.
Хіба прад табою я вінаваты?

Ты размаўляеш, а я не чую.
Сумленне, дай ты мне рады!

Раблю папрок сабе самому,
Хлопцу ціхмянаму.

І ціха-ціха іду дадому
Шляхам мне аднаму вядомаму.

ВОСЕНЬ ЖЫЦЦЯ

Сівізна на скронях.
Жыццё на далонях.
Старасць напаткала,
Узор маршын саткала
На твары майм.
Нам ужо двам
Не зашмат патрэбна,
Бо вяселле хутка сэрбна.
Пастарэў, людзі гавораць,
А гады нам дараць
Досвед вунь які,
Дарагія мае землякі.

СКАЖЫ

Даждж змывае бруд
На вуліцы і бы на душы.
Але ты скажы тут,
У вячэрніяй цішы,
Куды падзеца мне
Са сваім сумленнем,
Калі ж навокал, ці ж не,

Ледзь не ўсё - у хлусліва-
Падманлівым адценні.

У СПЯКОТУ

Вось спякота і спала,
І я намалявала
Сонейка, вясёлку,
Шчаслівую сімейку.
Тут і вожык колькі,
Ваструткія іголкі,
А звяроў - вунь столыкі,
Зашмат колькі!

Зайка скача хутка,
Побач, побач ён, тутка!
Грае конік у лузе,
Я ўдзячны летніяй музе.
Безупынна, бы на скрыпцы.
І ўжо іскрыца
Зіхоткі агенчык -
Сонечны праменьчык -
Зіхашціц у лужы.
Тчэ павук свой кужаль.

Весела смяеца,
Ручайнай лъеща
Па асфальце подых,
Аж захоплівае дых,
Гарачага лета.
Добрая Зямля планета!
Вось яна якая,
Спякотная такая.
У нашым родным краі
Быццам у самым раі.

КРАЙ РОДНЫ

Зіхашціц лістоты ценъ.
Падае на вокны.
Свой адбітак з дня ў дзень
Пакідае край родны.

Вунь, аблокаў табуни
Паймчалі ў высі.
Пасвіца там усе яны,
Бы Пягасы, выйшли.

На зямлі ж, бы мурасы,
Людзі ўсё шчытуць
І Айчыны моц яны, што ні кажы,
Справа мацуць.

І растуць там, бы грыбы,
Саломы сцірты, а ракою - зерне.
Лъеща песня з kraю ў край
Пакуль і не змеркне.

Будзе бохан на стале,
Хлеб і ўсё да хлеба,
І вясёлка ахіне
Ледзь аж не паўнеба.

Квітней, наша Беларусь, таму
Уся ты год ад году.
Пажадаць хачу свайму
Шчасція я народу!

Іван Лапо.

Да ўвагі аўтараў - землякоў!

Да кнігі пад умоўнай назвай "Літаратары Клімаўшчыны", што выдадзена дадзенымі аўтарамі - землякоў, ураджэнцамі Клімавіцкага раёна, могуць даслаць свае любімьы творы з фотаздымкамі і кароткімі аповедамі пра сябе.

Гэтак сама для дадзенага выдання патрабуюцца фотаздымкі пісьменнікаў-землякоў Івана Бурсава, Івана Пехцерава, Пятра Кавалёва, Івана Новікова, Анатоля Вярцінскага, Паўла Прудніка, Івана Знаткевіча, Валерія Бысава, якія працаўшы ў Клімавіцкай раённай газете. Хто іх мае ў сябе - няхай дашле! Вяртанне гарантуеца.

Свае пісмы, дарагія сябры, дасылайце, калі ласка, аўтару-складальніку будучай кнігі Лапо Івану Мікалаевічу на адрес: вул. Камуністычна, д. 17/12, г. Клімавічы, 213633, Магілёўская вобласць.

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:
231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: naszaslowa@tut.by

Рэдакцыйная колегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Вінцук Вячорка,
Юрась Каласоўскі, Юля Карчагіна, Леакадзія Мілаш,
Максім Новік, Язэп Палубіцкі, Алеся Петрашкевіч,
Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік,
Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbm-mova.by/>

Імпрэза ў сядзібе ТБК

30 чэрвеня у сядзібе ТБК адбылася чарговая традыцыйная імпрэза.

Тым разам гэта была лекцыя - дыскусія "Вавілонская вежа нумар X ?"

З паведамленнем выступіў мастак і літаратар Алег Аблажэй. Ён заклікаў прысутных паразважаць пра лёс сучаснай цывілізацыі, куды яна рухаецца? Ці можа яе напаткаць лёс многіх папярэдніх - егіпецкай, рымскай? Што трэба рабіць і як сябе паводзіць перад абліччамі шматлікіх проблемаў, як не разгубіцца і не страпіцца сябе? Якое месца Беларусі ў сучасным свеце, як на лёс адбываюцца глабальныя проблемы?

Аўтар пераконаваў прысутных, што, каб не страпіцца сябе, трэба будаваць свой уласны, прыватны незалежны свет, у якім можна карыстацца ўсімі даступнымі набыткамі сучаснай цывілізацыі, не паддаючыся яе спакусам і фальшивым вартасцям.

Тэмы актуальная для кожнага неабыкавага чалавека, а сама гутарка вартая працягну...

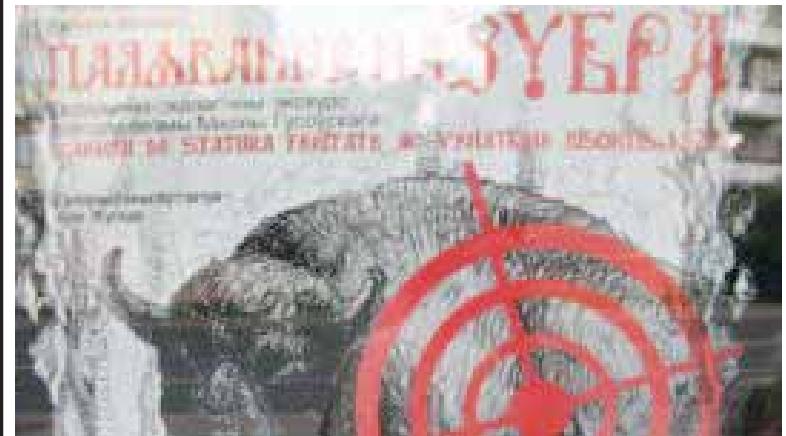
K. Барсучок.

"Паляванне на зубра" ў Гародні

Прэм'ерай "Паляванне на зубра" закончыўся сезон у гарадзенскім тэатры лялек. Паводле вядомай паэмы Міколы Гусоўскага спектакль стварыў галоўны рэжысёр Алег Жугжда, называўшы пастаноўку "гісторычна-экалагічным экспурсам". Сярод гледачоў быў генеральны консул Польшчы ў Гародні Андрэй Хадкевіч.

З гэтym словамі каралева памірае, партрэт выносяць "нагамі наперад".

Пачынаеца спектакль вельмі змрочна: сучасны час, постасці ў чорных балахонах, з капюшонамі на галавах, закідаюць чорныя мяхі са смеццем у вялізную сетчатую скрыню пасярод сцэны, у якой стаіць аб'екта, нежывое дрэва. Вырашыўшы са смеццем, яны кідаюцца да шашы

галаставаць. Аднак мышыны не спыняюцца, ніхто іх не бярэ.

Гэтая мяхі са смеццем потым ляжаць уздоўж сцэны, падзяляючы ўдзельнікаў дзея і гледачоў. Побач з мяхамі падзіліся дзясятка фігурак зубра, якія ў найкі момант будуць пахаваныя.

Стваральнікі выкарысталі нямала прыёмаў, якія робяць спектакль, з аднаго боку крыху эклектычным, з другога - разнастайным. Вялікая галава зубра, якую тримае ў руках актор, мае вочы, якія заплюшчваюцца, цалкам перадае вобраз жывой жывёліны. Партрэт Маці Божай Вострабрамскай, які паміж рогаў зубра, раптам траціць твар, ён зникае. Нечаканы напамін пра будучую вайну: у драцянай скрыні кабарэтная спявачка выконвае "Лілі-Марлен". Вельмі добра зроблены нумар, які выглядае цалкам самадастатковым.

У другой палове спектаклю калейдаскоп падзей, побразу. Зуброў нашчэнт забіваюць цар (сведчыць архіўны здымак) ды іншыя. Ад дрэва беларускага застаецца толькі пень. Але гледачоў не пакідаюць без надзеі: палеткамі рушаць наўскапы статкі зуброў, у небе кружляюць буслы, гучыць фанаграма "Песняроў" на расейскай мове пра Белавежскую пушчу.

Nаш кар.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Газета падпісаная да друку 23.07.2012 г. у 10.00. Замова № 1275.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 3850 руб., 3 мес.- 11550 руб.